

УДК 621.735.36

І. С. АЛІЄВ, М. О. МАРКОВА, В. М. ЗЛИГОРЕВ, Ю. О. ЯЧМІНЬ

РОЗПОДІЛ ІНТЕНСИВНОСТІ ДЕФОРМАЦІЙ ПРИ КУВАННІ БОЙКАМИ З ВИПУКЛИМ ПРОФІЛЕМ

Запропоновано новий технологічний процес кування пустотілих поковок вирізними бойками зі скосами. Досліджувалися різні кути скосів бойків (10, 20 і 30 градусів) і довжини горизонтальних ділянок цих бойків. При кутах скоса бойків в 10° і вузьких деформуючих крайках відбувається рівномірний розподіл деформацій в об'ємі поковки. Рациональною геометрією інструменту є бойки з кутом скосів $10...20^\circ$ і величиною подачі $b/D = 0,1$. Хвилястість поверхні отвору не перевищує величину припуску на механічну обробку.

Ключові слова: кування, протягування, оправка, вирізні бойки, кут вирізу, кут скоосу, ступінь деформації, величина подачі, ступінь обтиснення.

Вступ. В сучасних умовах необхідно підвищувати якість і знижувати витрати на виготовлення великих деталей особливо відповідального призначення, які застосовуються в енергетиці та важкому машинобудуванні. До таких деталей відносяться пустотілі циліндри і циліндри з дном.

Аналіз літератури. Пустотілі циліндри виготовляються куванням на оправці, а циліндри з дном передбачають приварювання або заковування дна [1]. Зварні деталі поступають за якістю цільнокованим і застосування їх в якості деталей особливо відповідального призначення має певні складнощі. Підвищення експлуатаційних характеристик, даних деталей, вимагає розробки нових схем деформування для забезпечення високої якості заготовок [2; 3].

Куванням-протягуванням пустотілих поковок займався Ю. М. Антощенков [4–6], чиї дослідження були спрямовані на вдосконалення технології кування-протягування за рахунок оптимізації конфігурації інструменту. Поширеним способом виготовлення поковок циліндрів з дном є спосіб кування циліндра на оправці з подальшим заварюванням дна [7].

Існуючі методи виготовлення пустотілих циліндрів з дном не забезпечують усунення дефектів металургійного походження. Недоліками даних способів є складність забезпечити повне заковування дна, необхідність використання дорогої оправки, недостатня надійність зварювального шва. Виготовлення деталей з високим комплексом експлуатаційних характеристик можливо за рахунок застосування нового способу отримання цількованих поковок без оправки [8].

Метою роботи є визначення напружено-деформованого стану в процесі протягування пустотілих заготовок без оправки при різних геометричних параметрах заготовки та інструменту. Деформований стан заготовки дозволить розробити рекомендації для проектування нових технологічних процесів кування пустотілих заготовок.

Метод дослідження. Дослідження процесів протягування здійснювалося методом скінчених елементів. При протягуванні завжди відбувається

зменшення площі поперечного перерізу і збільшення довжини заготовки. Ця умова має зберігатися і для протягування пустотілих заготовок. Отже, при збільшенні початкової площі поперечного перерізу заготовки (для малих співвідношень d_0/D) і при однаковому ступені деформації заготовки довжина заготовки після протягування буде більше (виконання закону сталості обсягу в процесі пластичної деформації).

Протягування пустотілих заготовок класичними вирізними бойками не сприяє інтенсивному подовженню заготовки, а навпаки сприяє інтенсивному заковуванню отвору пустотілої заготовки. У цьому зв'язку необхідно удосконалювати схему кування пустотілих заготовок без оправки для збільшення інтенсивності подовження металу заготовки, а відповідно, зменшення величини заковування за рахунок зменшення інтенсивності збільшення товщини стінки пустотілої заготовки (рис. 1).

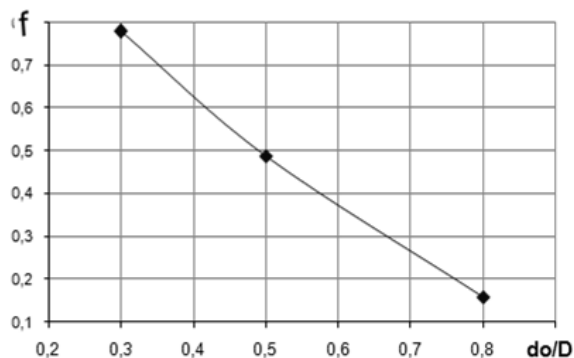

Рис. 1 – Вплив відносного діаметру отвору заготовки на інтенсивність заковування отвору поковки вирізними бойками

Вихідні дані для розрахунку: сталь 34ХНМ4; швидкість деформування $v = 40$ мм / с. Температурний інтервал кування $1200...800$ °С, щільність при кімнатній температурі 7840 кг / м³; модуль Юнга $2 \cdot 10^5$ МПа; коефіцієнт Пуассона $0,3$.

Заготовки протягувалися вирізними бойками з кутами вирізу $\alpha = 90^\circ, 115^\circ, \text{ та } 140^\circ$ (рис. 2) і різною довжиною горизонтальної полиці деформуючої частини, яка визначає величину подачі $b = 100, 200, 300$ мм (відносна подача $0,1D; 0,2D; 0,3D$,

відповідно). Ступінь деформації (обтиснення ϵ) – в діапазоні 20...60 %.

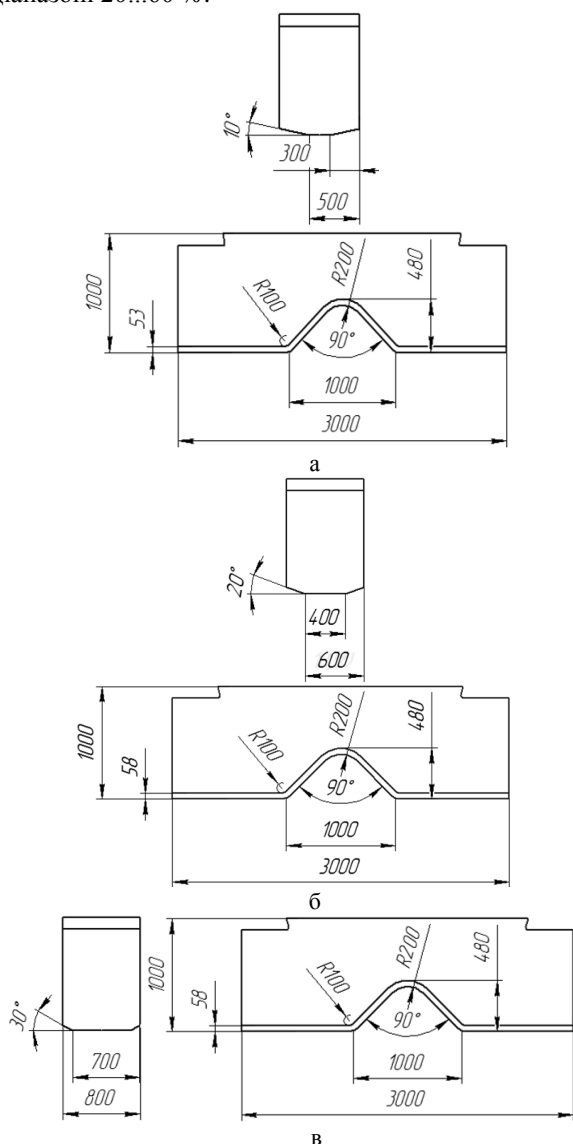

Рис. 2 – Інструмент для протягування з різними кутами скосів шириною та довжиною деформуючої частини: а – 0,1D; б – 0,2D; в – 0,3D

Зменшити ступінь заковування отвору в поковці можна за рахунок інтенсифікації подовження при протягуванні. Збільшити витяжку при протягуванні можна за рахунок застосування вирізних бойків зі скошеними кромками, зменшення подачі і обтиснення.

Ідея застосування вирізних бойків зі скосами полягає в тому, що така геометрія деформуючого інструменту забезпечує опрацювання поверхневих шарів заготовки і завдяки невеликим подачам плин металу відбувається уздовж осі заготовки, що забезпечує її подовження і виключає повне заковування отвору.

Для забезпечення високої якості поверхні і виключення освіти затискачів при протягуванні вирізними бойками, обтиснення має становити не більше 10% від діаметра заготовки, подача 10%. Деформування здійснювалося поетапно, з обтисненням за прохід 10 % від діаметра зразка.

Протягування здійснювалося наступним чином: прохід → кантування на 90° → прохід → кантування на 90° → прохід → кантування на 45° → прохід. При такій схемі кування на кінцевому етапі отримали заготовку, що має в поперечному перерізі форму багатокутника за формою близькою до кола. Для даної геометрії інструменту в процесі протягування на поверхні поковки не утворюються затискачі і метал плине інтенсивно уздовж осі заготовки. По закінченні процесу деформування поковка має поверхню близьку до циліндричної.

У дослідженні використовувалися циліндричні сталеві порожнисті заготовки. Діаметр заготовок $D = 1000$ мм, а діаметр отвору – $d_0 = 800$ мм, висота заготовок $H_1 = 480$ мм. Досліджувався вплив трьох факторів, які варіювалися на трьох рівнях.

У результаті моделювання було встановлено розподіл деформацій в об'ємі заготовки та формозміна отвору при протягуванні без застосування оправки. Ступінь деформації заготовки – 20 %, 40 % і 60 %.

Процес кування пустотілих поковок без оправки характеризується тривимірним плином металу. Протягування заготовки вирізними бойками призводить до її подовження і збільшення товщини стінки. Інтенсифікувати подовження при протягуванні, а відповідно знизити ступінь заковування отвору в заготовці можна за рахунок застосування вирізних бойків зі скосами, а також застосування малих подач. Тому варіювалася додатково величина подачі. З досвіду кування плит плоскими бойками зі скосами ефективний кут складає $10...30^\circ$ [9]. На подовження і розширення при протягуванні значний вплив робить величина відносної подачі заготовки в бойки (ϵ/D). Для інтенсифікації подовження при протягуванні слід застосовувати малі подачі. Перевищення величини подачі довжини горизонтальної полиці бойків призведе до утворення хвилястості і зажимів на поверхні поковки. Відносна подача становила 0,1; 0,2; 0,3 від діаметра заготовки, відповідно. Тому дослідження можна розділити на три схеми, при яких буде варіюватися величина подачі. Формозміна заготовки та заковування отвору залежить від напружено-деформованого стану (НДС). НДС, в свою чергу, залежить від схеми деформування, геометрії інструменту та режимів кування.

Аналіз результатів моделювання процесу кування тонкостінних заготовок ($d_0/D = 0,8$) вирізними бойками з кутом $\alpha = 90^\circ$ дозволив зробити висновок, що деформації при обтисненні 40 % розподіляються в тілі заготовки рівномірно.

Однак при обтисненні 60 % градієнт деформацій в стінці і дні поковки відрізняється – максимальні деформації локалізуються з боку дна циліндра (рис. 3). При цьому деформації зосереджуються в периферійних шарах заготовки. Це пояснюється тим, що бойки зі скосами не сприяють глибокому проникненню зони пластичної деформації до осі заготовки. Максимальний градієнт деформацій виникає при куванні бойками з

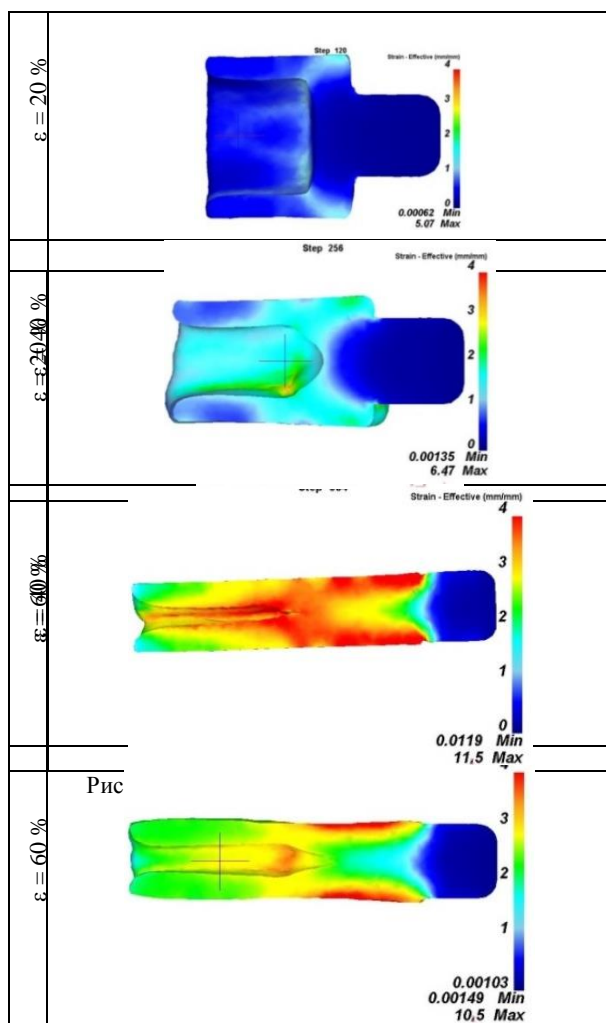

Рис. 3 – Розподіл інтенсивності деформацій при величині подачі 0,1D

кутом скосів $\beta = 20^\circ$ і досягає значення 11,5 одиниць (рис. 4). Високий рівень накопичення пластичних деформацій у тілі заготовки з високою рівномірністю їх розподілу спостерігається при використанні бойків з кутами скосів $\beta = 10^\circ$ (рис. 3), тому надалі можна розглядати цю схему для розробки технологічного процесу кування пустотілих циліндрів з дном.

При протягуванні відбувається збільшення товщини стінки заготовки, проте повного заковування отвору при уковах, рівних 2,5 не спостерігається.

Особливо ця закономірність характерна для схем протягування з малими подачами (рис. 3), які складають 0,1D. Для схеми кування з малими подачами відсутність оправки не призводить до утворення різновтовщинності стінки заготовки, що перевищує вимоги креслення поковки. Однак, слід зазначити зміни форми дна заготовки в процесі протягування, що потребує збільшення напуску на механічну обробку отвору.

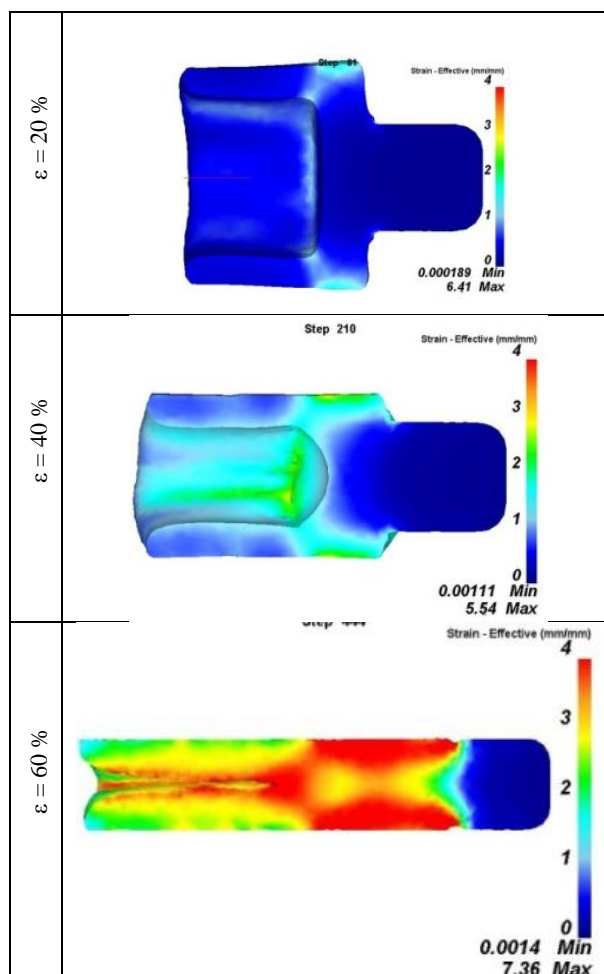

Рис. 5 – Розподіл інтенсивності деформацій при величині подачі 0,3D

Збільшення подачі призводить до більшого заковування отвору і спотворення його форми (рис. 4, 5). Це пояснюється глибоким проникненням зони пластичної деформації при збільшенні подачі. Ковка пустотілих глухоніжних заготовок призводить до збільшення товщини дна в процесі кування, що також слід враховувати при розробці технологічного процесу одержання таких поковок.

Висновки

1. Вибрані геометричні параметри заготовки та інструменту (відносний діаметр отвору заготовки, вирізи бойків з кутом 90° і величиною відносної подачі 0,1D) забезпечують рівномірний розподіл деформацій і не призводять до повного заковування отвору.

2. Для схем кування з малими подачами відсутність оправки не призводить до утворення різновтовщинності стінки заготовки, яка б перевищувала вимоги креслення поковки. Хвилястість поверхні отвору не перевищує величину припуску на механічну обробку, що буде гарантувати отримання заданих розмірів поковки без оправки. Збільшення подачі призводить до більшого заковування отвору і спотворення його форми.

3. Слід зазначити зміни форми дна заготовки в процесі протягування, що потребує збільшення

напуску на механічну обробку отвору. Ковка пустотілих глухдонних заготовок призводить до збільшення товщини дна в процесі кування.

4. Аналіз результатів теоретичних і експериментальних досліджень дозволив встановити закономірності напружено-деформованого стану порожнистих заготовок в процесі протягання вирізними бойками зі скосами, та розробити рекомендації для проектування технологічного процесу кування порожнистих заготовок з дном.

Список літератури: 1. Новые технологические процессыковки крупных прессовых поковок : монография / П. П. Кальченко, О. Е. Марков. – Краматорск : ДГМА, 2014. – 100 с. – ISBN 978-966-379-692-5. 2. Марков О. Е. Ресурсосберегающие технологические процессыковки крупных валов и плит : монография / О. Е. Марков, И. С. Алиев. – Краматорск : ДГМА, 2012. – 324 с. – ISBN 978-966-379-583-6. 3. Кобелев О. А. Изготовление толстостенных трубных поковок и заготовок для производства плит / О. А. Кобелев, В. А. Тюрин // Кузнечно-штамповочное производство. – 2008. – № 1. – С. 27–30. 4. Антощенко Ю. М. Влияние внешних зон на формоизменение заготовки при ковке / Ю. М. Антощенко // Кузнечно-штамповочное производство. – 2001. – № 6. – С. 19–21. 5. Сидоров А. Н. Распределение напряжений в очаге деформации при ковке плоскими бойками сплошных и полых цилиндрических заготовок / А. Н. Сидоров, Ю. М. Антощенко // Кузнечно-штамповочное производство. – 1996. – № 9. – С. 32–34. 6. Антощенко Ю. М. Результаты промышленнойковки полых заготовок бойками с непрямолинейным фронтом подачи / Ю. М. Антощенко // Кузнечно-штамповочное производство. – 2001. – № 7. – С. 26–27. 7. Каргин Б. С. Сравнение производительности при протяжке пустотелых поковок на оправке комбинированными и вырезными бойками. / Б. С. Каргин, Е. С. Котова / Вісник приазовського державного технічного університету, 2013 р. – № 27. – С. 9–13. 8. Пат. 86881 Україна, МПК (2013.01) В 21 J 5/00. Спосіб кування порожнистих циліндрів з дном / Марков О. Є., Маркова М. О.; заявник та власник Марков О. Є., Маркова М. О., Краматорськ. –

№ u201309697; заявл. 05.08.13; опубл. 10.01.14, Бюл. № 1. – 5 с. : іл. 9. Марков О. Е. Деформированное состояние при протяжке укороченных слитков бойками со скосами [Электронный ресурс] / О. Е. Марков // Научный вестник ДГМА : сб. науч. трудов. – Краматорск, 2013. – № 2 (12Е). – С. 70–78. – Режим доступа: [http://www.dgma.donetsk.ua/science_public/science_vesnik/№2\(12E\)_2013/article/12.pdf](http://www.dgma.donetsk.ua/science_public/science_vesnik/№2(12E)_2013/article/12.pdf).

Bibliography (transliterated): 1. Novye tekhnologicheskie processy kovki krupnyh pressovyh pokovok: monografiya. P. P. Kal'chenko, O. E. Markov. Kramatorsk : DGMA, 2014. 100 p. 2. Markov O. E. Resursosberegayushchie tekhnologicheskie processy kovki krupnyh valov i плит : monografiya. O. E. Markov, I. S. Aliev. Kramatorsk : DGMA, 2012. 324 p. 3. Kobelev O. A. Izgotovlenie tolstostennyh trubnyh pokovok i zagotovok dlya proizvodstva плит. O. A. Kobelev, V. A. Tyurin. Kuznechno-shtampovochnoe proizvodstvo. 2008. No 1. P. 27–30. 4. Antoshchenkov Yu. M. Vliyaniye vneshnih zon na formoizmeneniye zagotovki pri kovke. Kuznechno-shtampovochnoe proizvodstvo. 2001. No 6. P. 19–21. 5. Sidorov A. N. Raspredeleniye napryazheniy v ochage deformatsii pri kovke ploskimi bojkami sploshnyh i polyh cilindricheskikh zagotovok. A. N. Sidorov, Yu. M. Antoshchenkov. Kuznechno-shtampovochnoe proizvodstvo. 1996. No 9. P. 32–34. 6. Antoshchenkov Yu. M. Rezul'taty promyshlennoy kovki polyh zagotovok bojkami s nepravomolinyym frontom podachi. Kuznechno-shtampovochnoe proizvodstvo. 2001. N 7. P. 26–27. 7. Kargin B. S. Sravneniye proizvoditel'nosti pri protyazhke pustotelyh pokovok na opravke kombinirovannymi i vyreznymi bojkami. B. S. Kargin, E. S. Kotova. Visnik priazov'skogo derzhavnogo tekhnichnogo universiteta, 2013. No 27. P. 9–13. 8. Markov O. E., Markova M. O. Sposib kuvannya porozhnistih cilindriv z dnom. Pat. 86881 Ukraina, MPK (2013.01) B 21 J 5/00. 10.01.14. 9. Markov O. E. Deformirovannoye sostoyaniye pri protyazhke ukorochennyh slitkov bojkami so skosami [Elektronnyy resurs] / O. E. Markov. Nauchnyy vestnik DGMA: sb. nauch. trudov. Kramatorsk, 2013. No 2 (12E). P. 70–78. Rezhim dostupa: [http://www.dgma.donetsk.ua/science_public/science_vesnik/№2\(12E\)_2013/article/12.pdf](http://www.dgma.donetsk.ua/science_public/science_vesnik/№2(12E)_2013/article/12.pdf).

Надійшла (received) 01.11.2015

Відомості про авторів / About the Authors

Алієв Іграмотдін Серажутдінович, доктор технічних наук, професор, професор кафедри «Обробка металів тиском» Донбаської державної машинобудівної академії, м. Краматорськ, тел.: (0626) 41-67-20.

Алієв Іграмотдін Серажутдінович, Doctor of Technical Sciences, Full Professor. Professor at the Department of “Metal Forming” of Donbas State Engineering Academy, Kramatorsk, tel.: (0626) 41-67-20.

Маркова Марина Олександрівна, аспірант кафедри «Обробка металів тиском» Донбаської державної машинобудівної академії, м. Краматорськ, тел.: (0626) 41-67-20. e-mail: markova.mar.alex@mail.ru

Markova Marina Oleksandrivna, Postgraduate Student at the Department of “Metal Forming” of Donbas State Engineering Academy, Kramatorsk, tel.: (0626) 41-67-20. markova.mar.alex@mail.ru

Злигорєв Віталій Михайлович, аспірант кафедри «Обробка металів тиском» Донбаської державної машинобудівної академії, м. Краматорськ.

Zligorev Vitalij Mihajlovich, Postgraduate Student at the Department of “Metal Forming” of Donbas State Engineering Academy, Kramatorsk.

Ячмінь Юлія Олегівна, студентка Донбаської державної машинобудівної академії, м. Краматорськ.

Yachmin Yuliya Olegivna, Student at the Department of “Metal Forming” of Donbas State Engineering Academy, Kramatorsk.